

Verbinden door verhalen... over grenzen heen...

Ledevaertkerk Chaam, 13 oktober 2019

Ds. Sara Dondorp

Eerste lezing OT: II Koningen 5:14-19a

Tweede lezing NT: Lucas 17:11-19

Inleiding

Afgelopen woensdag vierde de Synagoge Yom Kippoer, Grote Verzoendag, dag van vergeving. Het is wrang dat we dat nu allemaal weten door een aanslag. Juist op Yom Kippoer wilde een Duitse rechts-extremist moorden. Op de avond van Yom Kippoer wordt het Kol Nidrei gebeden, een gebed waarin spijt wordt betuigd tegenover de Schepper voor alles wat verkeerd is gegaan het afgelopen jaar. Je zou het kunnen zien als een moment om kwetsbaar te zijn, als een moment om grenzen te verleggen en naar anderen te reiken. Wij hebben onze eigen liturgische roosters. Maar kwetsbaarheid en grenzen zijn vandaag ook hier aan de orde. We horen vandaag twee verhalen over kwetsbaarheid. Twee genezingsverhalen. Twee keer een hulpvraag én redding. Uit het evangelie Lucas een verhaal over genezing van melaatsen. En uit II Koningen een fragment uit het verhaal over Naäman. Naäman is bevelhebber in het Aramese ofwel Syrische leger. In Bijbelse begrippen een buitenlander of zelfs een vijand. Naäman is melaats en daardoor buitengesloten van de gemeenschap. Dat moet een ramp zijn voor een hoge functionaris. Volledig arbeidsongeschikt, gehandicapt en hulpbehoevend. Het is een Hebreeuws slavinnetje dat uitkomst biedt. Zij weet van de profeet Elisa, die hem helpen kan. Het is een klein wonder dat die Aramese hooggeplaatste man gehoor geeft aan dat onbeduidende Hebreeuwse meisje. Maar hij gaat op weg. Met een brief van de koning. Want zo ging dat in die tijd met internationale betrekkingen. Maar dit verhaal gaat over een ander soort macht. De koning stuurt het hele gezelschap door. Zo komen ze bij de profeet Elisa, die niet eens naar buiten komt. Naäman is diep beledigd. Elisa had Naäman opgedragen zich zevenmaal in de rivier de Jordaan onder te dompelen. Ook daarover is Naäman beledigd. Het zijn zijn dienaren die hem overtuigen toch maar te blijven. Weer is de hiërarchie omgedraaid: de hoofdman luistert naar de knechten. Op dat moment vallen we in het verhaal.

Overdenking

Gemeente van Jezus Christus,

In mijn Groningse tijd werd ik donateur van de Synagoge Bourtange. Dat is een kleine synagoge in het vestingstadje dat museum werd. Meestal maakt het gebouw deel uit van de stadsmusea. Maar zo nu en dan worden er weer diensten gehouden. Zoals elk jaar met Chanoeka bijvoorbeeld, het feest van licht, ongeveer als wij Kerst vieren. Dan zit de kleine synagoge afgeladen vol. Voornamelijk met belangstellenden en donateurs. De ene keer dat ik er was, begon het met onzekerheid. Zijn er genoeg Joodse mannen aanwezig? Is er Minjan? Want alleen als er tien volwassen Joodse mannen zijn – minjan - kunnen alle rituelen en gebeden worden gedaan. Thuis bidden kan natuurlijk altijd, maar voor gemeenschapsgebed moet de gemeenschap vertegenwoordigd zijn. En de gemeenschap is pas vertegenwoordigd met tien mensen. Tien, zoals in de tien geboden. Oorspronkelijk tien mannen. In het orthodoxe jodendom is dat nog altijd zo. In het liberale jodendom tellen vrouwen ook mee. Gelukkig kon de dienst die dag doorgaan. Helaas kan ik er weinig over navertellen. Ik zat helemaal achteraan. Ik zag vrijwel niets en ik verstond niet wat er gezegd werd. Maar ik was er bij, en dat was op zichzelf al bijzonder.

Met z'n tien is er een gemeenschap, een gemeente. Ongetwijfeld heeft Lucas daaraan gedacht bij dit verhaal. Onderweg naar Jeruzalem komt Jezus tien melaatsen tegen. Een melaatse gemeente, zou je kunnen zeggen. Een kwetsbare gemeenschap, die onrein is; buitengesloten. Melaatsen zijn aan allerlei regels gebonden. Die regels zijn terug te vinden in Leviticus 13. Dat had waarschijnlijk te maken met de angst voor besmetting, maar voor de melaatsen was het allemaal heel akelig. Als ze op straat liepen moesten ze "onrein, onrein!" roepen. Deze gemeente van melaatsen roept ook iets, maar niet 'onrein'. Deze mensen roepen: Kyrie! Heer, ontferm U! Meester, heb meelij! Het begint al bijna op een kerkdienst te lijken. We hebben een gemeente van 10 kwetsbare mensen, die hun liturgie beginnen met het zingen van Kyrie Eleison!

De gedachte dat het hier om een gemeente gaat, vind ik op de één of andere manier bemoedigend. Misschien heeft Lucas wel gedacht aan de kleine, prille gemeenschap van mensen die Jezus van Nazaret willen volgen. Een kwetsbaar groepje mensen in onzekere tijden. Mensen die het gevoel hebben dat ze er niet bij horen. Niet bij de Joodse gemeenschap, want ze volgen een andere richting, niet bij de Romeinse gemeenschap, want ze volgen Christus, en ook niet bij de Kerk, want die bestond nog lang niet. Een klein groepje mensen dat begint met hulpgeroep. Wij zijn kwetsbaar, wij kunnen het niet alleen! Roepen om hulp is een beetje uit de mode in onze tijd. Overal wordt geschermd met 'zelfredzaamheid' en 'autonomie'. Maar uiteindelijk hebben mensen altijd elkaar nodig. Dat geldt voor individuën én voor gemeenschappen. Dat gold voor de prille gemeenschap van volgelingen van Jezus, en het geldt voor de kleine kerkgemeenschap die wij nu zijn. Dat vind ik zo bemoedigend aan dit verhaal. Het is een kleine, gekwetste gemeenschap: tien melaatsen, maar ze gaan in de richting van de priester, van de tempel. Ze worden als gemeenschap gehoord en serieus genoemd. Ze worden gestuurd in de richting van anderen, hier de priester. Mensen hebben verbinding nodig. Met andere mensen, met andere gemeenschappen, en uiteindelijk met God. Is een roep om hulp niet een verlangen naar verbinding? Heer, ontferm u! Meester, heb meelij! Help ons. Je kan het zien als een roep om verbondenheid met Christus. En met de gemeenschap van Christus. De gemeenschap van gelovigen.

Jezus stuurt die kleine gemeenschap direct naar de priester. Zo staat 't in Leviticus: als je genezen bent, ga dan naar de priester. Die kan bepalen of je inderdaad genezen bent. Volgens de regels moet je daarna nog zeven dagen wachten. Als je dan nog steeds genezen bent, kan hij je rein verklaren. Jezus stuurt de tien melaatsen dus naar de priester. Maar op het moment dat hij dat zegt, zijn ze nog niet beter. Toch gaan ze op weg. Onderweg worden ze gezond. De genezing komt al gaande, al wandelende. Ze zijn op weg gegaan in vertrouwen. Geloofsvertrouwen. Garanties hebben ze niet. Als melaatsen gaan ze onderweg. Wie zegt dat er iets in hun situatie zal veranderen? Maar toch gaan ze op weg. Ze vertrouwen het woord van Jezus. En inderdaad, onderweg worden ze genezen. Eén van de tien is daar dusdanig verheugd over, dat hij terugkeert. Hij gaat terug naar Jezus en looft God met luider stem. Hij verheerlijkt God, staat er in oude vertalingen. Hij geeft God Glorie, hij zingt een Glorialied, zou je kunnen zeggen. Deze éne mens verbindt aan het Kyrie – aan de roep om hulp – ook de lofzang, het Gloria: de vreugde om Gods hulp. Er zijn theologen die noemen dat: "met twee woorden spreken..." Kyrie en Gloria horen bij elkaar. Na het 'Heer, ontferm U', hoort het 'Ere zij God' er in één beweging bij. En het wordt nog mooier. Niet alleen zingt deze man Gods Lof, hij brengt zijn dank voor Jezus. Zijn dankbaarheid. Het is dankbaarheid die aan God gericht is. In het Grieks is dat woord verwant aan het woord eucharistie. Dat is wat eucharistie oorspronkelijk betekent: God dank zeggen. Later is dat in de kerk versmald tot: God dankzeggen door het delen van brood en wijn. Die betekenis had

het nog niet toen Lucas dit verhaal opschreef. Maar nu we vandaag avondmaal vieren, wil ik er toch op wijzen. Het lijkt wel of de liturgie bijna compleet is: Kyrie, Gloria en Dankzegging of Eucharistie.

We keren weer terug naar het verhaal. Van de tien is er slechts één die terugkeert. Pas nadat hij Gods lof heeft gezongen en zijn dank heeft getoond, horen we dat hij een Samaritaan is. Een vreemdeling. Vreemdelingen mogen in de tempel niet komen. Hij kón dus helemaal niet naar de priester gaan. En toch is hij, in vertrouwen, op weg gegaan. En die andere negen, die niet terugkwamen? Die waren waarschijnlijk nog bezig met hun proefperiode. Pas na zeven dagen kan de priester hen rein verklaren. Tegen die tijd was Jezus al lang weer verder getrokken. Die negen, die doen wat is voorgeschreven. Daar is op zichzelf niets mis mee. Maar Jezus' sympathie gaat uit naar die éne. Naar de vreemdeling die buiten de lijntjes kleurt. De vreemdeling die Gods Glorie als vanzelf heeft begrepen en het niet na kan laten er in zijn vreugde over te zingen. Het is één en al vrolijkheid en spontaniteit. Alsof Gods Glorie zich niet binnen de lijntjes laat vatten.

De Bijbelredacteurs hebben boven dit verhaal een kopje gezet: 'In het grensgebied van Samaria'. Het verhaal gaat in verschillende opzichten over grenzen. Een geografisch grensgebied, maar dat is nog het minst belangrijk. Het gaat ook over de grens tussen ziek en gezond: wie hoort er wel bij en wie niet. Jezus verlegt grenzen: melaatsen horen er ook bij. Het gaat ook over sociale grenzen: joden en niet-joden. De Samaritaan hoort er niet bij. Toch is hij het die 't begrepen heeft. Kyrie zingen ze allemaal, Gloria zingt alleen de Samaritaan. Zo haalt Jezus telkens verwachtingen onderuit. Het gaat er niet om wie je bent of waar je bij hoort, het gaat er om hoe je bent: of je vertrouwen hebt; of je geloof hebt. Daarbij vallen alle grenzen en lijntjes weg.

Deze 'Dankbare Samaritaan' heeft wel iets weg van Naäman. Een vreemdeling die gaandeweg genezen is, en een adres zoekt voor zijn dankbaarheid. De vreemdeling die groeit in vertrouwen. Bij Naäman moet het vertrouwen inderdaad groeien. Eerst vertrouwt hij het helemaal niet. Hij is afhankelijk van anderen, van zijn ondergeschikten, om te leren vertrouwen op het onbekende. Gaandeweg groeit het vertrouwen en gaandeweg komt genezing. En vervolgens de dankbaarheid. Dankbaarheid die de profeet Elisa beslist niet wilde ontvangen. Die dankbaarheid geldt de Eeuwige: het is God die genezing brengt! Samen vinden ze een vorm om die dankbaarheid tot uiting te brengen. Ook hier weer worden allerlei grenzen overschreden. Naäman neemt Israëliische grond mee naar Aram. Ook daar kan hij God zijn dank betonen. Maar tegelijkertijd kan hij de Aramese Goden blijven eren. Want dat wordt vanwege zijn functie van hem verwacht. De dankbaarheid blijkt over geloofsgrenzen heen te kunnen reiken. Naäman is een vreemdeling en hij blijft een vreemdeling. Maar op zijn eigen manier kan hij Gods lof zingen.

Gods lof hebben we aan het begin van de dienst gezongen, laten we straks, in de kring, onze dankbaarheid tonen door met elkaar brood en wijn te delen. Met elkaar als kwetsbare gemeenschap, in het vertrouwen dat er gaandeweg iets komen kan.
Amen